

Posudek:

SAMEK, Daniel: Srpnová invaze sovětských vojsk v Brně a reakce místních pořádkových složek, státní správy, médií a obyvatelstva. Magisterská diplomová práce, Praha, Fakulta humanitních studií UK 2013, 90 s.

Událostem tzv. pražského jara roku 1968 a následné okupaci Československa vojsky pěti zemí Varšavské smlouvy věnovala domácí i zahraniční historiografie již mnoho pozornosti. Přesto mnohé aspekty reformního hnutí šedesátých let nejsou stále dostatečně zpracovány. Patří mezi ně i analýza dění v jednotlivých regionech republiky, o němž víme stále relativně málo. Mezeru na tomto poli se v případě města Brna pokusila zaplnit práce Daniela Samka, která z různých úhlů rozebírá události v moravské metropoli během první okupačního týdne mezi 21. – a 27. srpnem 1968. Autor navázal na svou bakalářskou práci věnovanou obdobnému tématu, jež byla založena především na materiálu bezpečnostní provenience. Zabývala se především vývojem uvnitř pořádkových složek v tomto období. Dané téma nyní autor doplnil pohledem na tehdejší činnost brněnských médií, stranických a státních orgánů a reakci obyvatelstva.

Diplomantova práce vychází z relativně široké pramenné základny. Autor studoval fondy Archivu bezpečnostních složek (především materiály brněnské krajské správy Sboru národní bezpečnosti), písemnosti z archivů Českého rozhlasu a České televize, Archivu města Brna (fond Městský národní výbor v Brně). V Moravském zemském archivu sice procházel dokumenty z fondu jihomoravského krajského výboru KSČ, nebyl mu však umožněn přístup k materiálům jihomoravského národního výboru, což je bezesporu škoda. Diplomant široce analyzoval dobový tisk (regionální mutace celostátních novin a brněnský deník Rovnost). Stávající pramennou základnu se pokusil rozšířit prostřednictvím práce s pamětníky, jejichž svědectví získával za pomoci metody orální historie. Je nutné ocenit, že nespoléhal jen na vlastní úsilí, ale využil ve své práci také rozhovory s narátory vzniklé v rámci projektu „Průzkum české společnosti v období tzv. normalizace. Biografická vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence“, které jsou uloženy v archivu Centra orální historie. Vlastní rozhovory, již autor pořizoval především s pracovníky brněnských médií, mají podobu strukturovaného interview k danému tématu, nejedná se tedy o klasické životní příběhy. Autor kromě pramenné základny stručně hodnotí také odbornou literaturu, s níž pracoval. Konstatuje, že dosud chybějí obsáhlejší monografie, které by zachycovaly vývoj v Brně v letech 1968-1969. Nelze však zcela souhlasit s jeho tvrzením, že „odborná literatura zkoumající výhradně lokální

události dosud zcela chybí“. Relativně zpracovaný je totiž například vývoj na severní a střední Moravě (viz třeba GÍMEŠ, Emil: *Počátky normalizace na severní a střední Moravě*. Praha, ÚSD 1996; JIŘÍK, Karel: *Rok 1968 a počátky normalizace v Ostravě*. Praha, ÚSD 1997; JIŘÍK, Karel: *Svědectví o roce 1968 v Ostravě: studie, vzpomínky, dokumenty*. Praha, ÚSD 1998). Větší množství diplomových prací věnovaných regionální tematice v období tzv. pražského jara bylo v uplynulých letech obhájeno na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové.

Prologem k líčení srpnových událostí v Brně jsou partie práce věnované obecnému kontextu, tedy událostem v Československu v letech 1967-1968 a dění v samotné moravské metropoli v době pokusu o československou reformu. Tyto partie diplomant založil na existující odborné literatuře, z níž vytvořil stručnou kompilaci, která v zásadě nepřináší nic nového. Bohužel se zde nevyvaroval některých chyb a diskutabilních tvrzení. Stranická a státní komise pro hospodářské reformy pod takovýmto označením nikdy neexistovala (s. 14); Akční program KSČ rozhodně nezpůsobil ostrou změnu politiky SSSR vůči SSSR (s. 18), ta se kontinuálně přístrojovala již dříve (viz schůzka v Drážďanech 23. března 1968); v Čierné nad Tisou Sověti nepožadovali zrušení cenzury (s. 20), ale naopak její opětovné zavedení; invaze nebyla odsouzena na nočním mimořádném zasedání ÚV KSČ (s. 21), ale na řádném zasedání předsednictva ÚV KSČ; stejně tak nebylo nutné v roce 1968 obnovovat Československou stranu lidovou (s. 24), na rozdíl od sociální demokracie nikdy nezanikla. Je škoda, že autor při líčení celostátního kontextu nepoužil další publikace přehledového charakteru (např. knihu KURAL, Václav a kol.: *Československo roku 1968*, díl 1.), mohl se tak nepřesností vyvarovat. Za nedostatek lze považovat také příliš stručnou partii věnovanou reformnímu vývoji v Brně (s. 24-26), která příliš nepostihuje jeho specifické rysy a roli některých protagonistů, jejichž memoáry jsou k dispozici (např. MEZNÍK, Jaroslav: *Můj život za vlády komunistů*. Brno 2005; publikace *Sedmkrát sedm kruhů* věnovaná Jaroslavu Šabatovi). Celkový obraz tak mohl být o něco plastičtější.

Události v okupačním týdnu popisuje autor obsáhle a výstižně, místy až vyčerpávajícím způsobem. Svým charakterem se dění v Brně rámcově neodlišovalo od dalších měst republiky. Poukážu proto jen některé aspekty. Diplomantovi se podařilo podrobně rekonstruovat činnost brněnských médií, která v celostátním měřítku není téměř známá. Zvláště oceňuji partie věnované vysílání rozhlasu a především televize, které díky napojení na rakouskou ORF mělo i svůj nepopiratelný mezinárodní význam. Dále autor podrobně rekonstruoval okolnosti smrti dvou obětí sovětské okupace – Josefa Žemličky a Viliama Debnára. Zajímavá je také série postřehů sledující proměny chování sovětského velitele města

generála Ivanova. Diplomant rovněž postihnul schizofrenní chování krajské správy SNB, která se ocitla pod protichůdnými tlaky sovětského velení, kterému se zčásti snažila vyhovět, a legálních stranických orgánů odmítajících okupaci. Ze stranických orgánů autor věnoval nejvíce pozornosti krajskému výboru KSČ a jeho předsednictvu, které bylo rozpolceno mezi proreformní a prosovětskou část, přičemž ta proreformní zastávala zřejmě nejradikálnější stanoviska odsuzující okupaci ze všech brněnských stranických a státních orgánů. Několikrát v této souvislosti poukázal na roli předsedy jihomoravského KNV Karla Neuberta, který byl sovětských velením považován za vedoucí postavu „zdravých sil“ v Brně.

Diplomant zpracoval svou magisterskou práci na odpovídající úrovni. Její koncepce je promyšlená a autor v ní prokázal schopnost samostatné a kritické práce s prameny. Vyslovené výtky nejsou zásadního charakteru. Doporučuji proto práci přijmout k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm výborně.

V Praze, 26. srpna 2013

PhDr. Zdeněk Doskočil, Ph.D.